

Herkül Millas'ın yazısıdır – Ekim 2008

Stefanos Yerasimos

Stefanos Yerasimos 1942 yılında İstanbul'da doğru ve 20 Temmuz 2005 tarihinde Paris'te öldü. Beyoğlu'nda bulunan Zappion Rum İlkokulu ve Zoğrafyon Lisesi'nden sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Mimarlık Bölümü'nden 1966 yılında mezun oldu. Doktorasını Paris'te 1973 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde, iki yıl sonra Türkçe olarak *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye* başlığıyla

yayınlanan çalışması ile verdi. 1986 yılında

Osmanlı İmparatorluğu'nda Gezinler

konulu ikinci bir doktora tezi çalışması yaptı. Paris Üniversitesi'nin Şehircilik Bölümü'ne 1972 yılında öğretim görevlisi olarak giren Yerasimos, 1989 yılında aynı üniversiteden profesör unvanı aldı. 1994-1999 yıllarında İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsünün müdürlüğünü yaptı. Ölümüne kadar Paris'teki hocalığını sürdürdü. 2002 ile 2004 yıllarında Sabancı Üniversitesi'nde misafir profesör olarak bulundu.

Osmanlı tarihçisi olarak ün kazandı. Ancak çalışmaları çok geniş bir ilgi alanını ve çeşitli dönemleri kapsar. *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye* hem erken Osmanlı'dan bugünlere uzanan çok kapsamlı bir genel tarih kitabıdır hem de gelişmeleri kuramsal bir çerçevede ele alan siyaset bilimi çalışmasıdır. *Ekim Devriminden Milli*

Mücadeleye Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923

yakın dönem siyasal tarihtir.

Gezinler

'de, çok sık ele aldığı imaj ve algılama konusunu işler: Osmanlı Batı'dan nasıl görünüyor?

Türk Metinlerinde Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri

bu kez Doğu'nun algılamalarını araştırır.

Milliyetler ve Sınırlar - Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu

ve

Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik

gibi çalışmalarında milliyetçiliği, yani yine çağdaş dönemi ele alır.

İstanbul kenti bütün bu çalışmalarında, arada dolaylı da olsa, doğal olarak bulunmaktadır. Doğduğu, büyüdüğü, hep ona döndüğü kenti doğrudan araştırma konusu yaptığı çalışmaları ise *İstanbul 1914-1923 Akdeniz Dünyası Şehirleri; İstanbul - İç Yolculuk; İmparatorluklar Başkenti İstanbul; Sultan Sofraları 15. ve 16. yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı, Süleymaniye* gibi yayınlarıdır. İstanbul ile ilgili pek çok makalesi vardır. Bu çalışmalar mimariden nüfusa ve günlük yaşamdan çok kültürlülüğe kentin çeşitli dönemlerini ve alanlarını içerir. Çalışmalarını genellikle Fransızca yazmış, Türkçe'ye çevrilmiştir.

S.Y. İstanbul Rum cemaatinin bir üyesiydi. Ancak hem dar cemaat dünyasını hem de görece biraz daha geniş olan ulusal çerçeveyi aşmıştır. Geçmişe ve kendi dönemine çok geniş bir açıdan bakabilmiştir. Kimliklere, geçmişteki farklı görüşlere ve İstanbul'un çok sesliliğine ilgi duymasının açıklaması bu geniş görüşü açısıyla açıklanabilir.

*

H.Millas'ın Zaman yazısıdır 2005.8.23 (73)

Stefanos Yerasimu ve Empati

Öleli bir ay oldu. Yakınları, yapıtlarını okumuş olanlar, onu tanıyanlar ve dostları Stefanos'u unutamayacaklar. Artık bugün ona 'sayılı aydınlarımızdan' da diyemiyoruz çünkü her kavramın her türlü yoruma açık Türkiye'de 'aydın' kelimesi de tartışılır oldu. Hatta 'bizden' biri miydi; bunu da kuşku ile karşılayacaklarımız az değil. Çünkü o İstanbul'un Rum azınlığından biriydi ve gayri-Müslim azınlıklar bizden mi yoksa yabancı mı – Anayasa'da açıksa da - hâlâ bazı kafalarda açıklık kazanmadı.

Yakınları onu tarihçi, mimar ve araştırmacı olarak bilir. İstanbul'da ve Paris'te yaşadı. Profesör olarak üniversitede ders verdi. 1994 yılında beş yıl İstanbul'da Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü müdürü olarak çalıştı. Ahmet İnel'in yazdığı gibi 'beş yıl süren bu görevi boyunca gösterdiği çabalar, başlamasına önayak olduğu araştırmalar, Yerasimos'un bilim insanı kimliğinden taviz vermeden yaşamayı başarabildiği bu tutkunun izlerini taşıır'.

Empati ve bilim

Postmodern günlerimizde bilimin tarafsızlığı da tartışılıyor. Bilim denen alanın aslında her inanç sistemi gibi konjonktürden etkilenen, kişisel tercihlerin başka bir görünümü olduğu savunuluyor. Bu görüşe katılıyorum. Bilim adamlarının, özellikle kimlikle ilgili konularda hiç anlaşılamamalarını başka nasıl açıklayacağız? Yalnız bilimin 'kanıt' sunma duyarlılığı öteki inanç sistemlerine göre daha çok gelişmiş. Sanırım 'bilim' diye bir yaklaşım benimsenecekse bu duyarlılığa empatiyi de eklemek gerekecek. Burada empati derken kendini ötekinin yerine koymayı ve hele her olayı bütün tarafların duyarlılıklarını ve inançlarını göz önüne alarak ve bunları ilke olarak eşit değerde görerek yola koyulmak demek istiyorum. Stefanos bu konuda eşsizdi. Onu anmak için kendi anılarımdan bir olayı anlatmayı yararlı sayıyorum.

1990 yılında Atina'da 'Akdeniz Araştırmalar Vakfı' Türkiye ile ilgili bir sempozyum hazırlamaya karar verdi. Amaç Türk-Yunan ilişkilerini bir yana bırakıp yalnız Türkiye'yi tanıma amacıyla ilgili konuşmacıları bir araya getirmektir. Belli başlıklar kararlaştırıldı ve Türkiye'den konuşmacılar çağrıldı. Ben danışman olarak Türk konuşmacıların seçiminde görev aldım. Konular çok geniş bir çerçeveyi kapsıyordu. Yakın tarihteki gelişmeler, ülkenin siyasi yapısı, toplum içinde etkin güçler ve ilgili dengeleri, ekonomik durum ve sorunlar, kadının toplum içindeki yeri, siyasi İslamı, sendikalar ve rolleri, Türkiye'nin (Yunanistan hariç) komşularıyla ilişkileri gibi. Listede 'Kürt sorunu' da vardı.

1990 yılında Türk-Yunan ilişkileri gergindi. Zaten sempozyumda bu ikili ilişkileri bir yana bırakma kararı Türkiye ile ilgili herhangi bir konunun hemen Türk-Yunan karşıtlığına dönüşmesinin ve kısır tartışmaların başlayacağını bilmesinden dolayı alındı. Kürt konusu da oldukça hassas bir konuydu ve o yıllarda bu alanda da durum gergindi. Ben bu konunun Stefanos tarafından sunulmasını önerdim. Gerçekten de Stefanos – Yunanistan'da ilk kez, ve sanırım son kez de konuşarak – örnek bir bildiri sundu.

Salonda bütün ' taraflar ' vardı: Türkiye'nin Atina Büyük Elçisi (Gündüz Aktan) ve Başkonsolosu, PKK temsilcileri ve militanları (o yıllarda Yunanistan'da gayri resmi olarak aktifler) ve Yunanistan'ın sağcısıyla solcusu, PKK sempatisiyle sözde yada gerçekten insan hakları savunucuları. Yarım saat kadar konuştu Stefanos. Ve mucize! Salonda kavga çıkmadı. Gerginlik de doğmadı, itirazlar bile duyulmadı. Herkes saygı ile 'Kürt sorununu' dinledi ve sanırım bir şeyler anladı. Herhalde Yunanlılar olanı fark etmemişti ama bence özel hatta tarihi bir gün yaşanmıştı. Stefanos herkesin – yani ilgili tarafların – kabullenebilecekleri bir dili bulmuş ve kullanmıştı. Ve bu dil aracılığıyla anlaşma zemini yada en azından bir temas kurma olanağı doğmuştu.

Kullandığı kelimeler ve terimler özenle seçilmişti. Kimlik beyanı anlamındaki pankart/bayrak işlevi gören sembol kelimelerden kaçınmıştı. Tarafları tedirgin ve rencide edebilecek nitelemelerden uzak kalmıştı. En önemlisi tarihi perspektifi çizerken resmi etnik tarih paradigmalarına baş vurmamıştı. Bu olayların içinde geliştikleri ve 'anlam' edindikleri milliyetçiliği, tarihi bir olay olarak ve faturayı tek bir tarafa çıkarmadan ele almıştı. Konuyu siyasi ve hukuksal bir olay olarak ele almış ama bununla sınırlı kalmamıştı. Bütün tarafların iç dünyalarına göndermelerle karşı tarafa anlamsız hatta haksız görünen yaklaşımların da bir iç mantığı olduğunu anlatmış ve bu alanda bu ilgili duyarlılıklara saygılı olduğunu hissettirmişti.

Hınçla bir tarafı savunan bir aktör olmamıştı. Tarafları anlatmakla ve onları anladığını bize duyurmakla işe koyulmuştu. Salonda itiraz sesleri çıkmamış çünkü salondakilerin bütün tezlerini zaten bir bir dile getirmişti. Her tarafın derdini, acısını, korku ve beklentisini en güzel ve açık biçimde dile getirmişti. Ve Kürt sorununa - yada bu olaya ne denecekse – nasıl yaklaşmak gerektiğini bize bir ders verir gibi sunmuştu. Okuyucu bütün bunlardan Stefanos'un her görüşe eşit mesafede kaldığı anlamını çıkarıyorsa kendimi iyi ifade edemedim demektir: demek istediğim irdelemesinde her görüşü göz önüne almıştı.

Stefanos aklıma hep o günkü konuşmasıyla gelir. Bilimselliğinin ise empati gücünde yattığını düşünürüm arada. Bu gücün de azınlık olarak toplumda eksikliğini duyduğu anlayıştan kaynaklandığını. Stefanos'a bugün ne kadar ihtiyacımız vardır, bunu söylemek istedim.

En çok Türkiye'yi ilgilendiren konuları işledi: Türkiye ve Osmanlı tarihi, İstanbul, kimlik sorunları gibi konularda ilgisini çeken. Geriye bize onun kitapları kaldı. Başlıcalarını hatırlatayım: 'Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu', 'Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri', 'Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye' (3 cilt), 'İstanbul İmparatorluklar Başkenti', 'Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923', 'Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik', 'Topkapı

Sarayı'nda Yaşam: Albert Bobovius yada Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları', 'Sultan Sofraları, 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı'.

*